

ВПЛИВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто завдання залізничної галузі в світі реалізації економічної реформи України на 2010-2014 роки, етапи реформи та принципи реформування залізничної галузі для реалізації урядової Програми.

Ключові слова: економічна реформа, управління на залізничному транспорті, реформування, концерн

Аналіз стану проблеми та постановка задачі роботи

Завдання залізничної галузі в світі реалізації економічної реформи України на 2010-2014 роки. У програмі економічних реформ України на 2010-2014 роки [1] значна увага приділяється розвитку транспортної інфраструктури, зокрема залізничному транспорту. В ній сказано, що розвиток транспортної інфраструктури є каталізатором економічного зростання України.

«...Недостатнє бюджетне фінансування програм модернізації й будівництва об'єктів інфраструктури разом з незначними приватними інвестиціями призвели до значного зносу основних фондів, який на залізничному транспорті складає 85 %. Транзитний потенціал країни не використовується повною мірою: вантажопотік між Європою й Росією через Білорусь у 5 разів вищий, ніж через Україну. У результаті не створюються робочі місця, а державний бюджет не одержує додаткові доходи. Україна посідає 102-е місце серед 155 країн за індексом логістичної ефективності (Росія – 94-е, Румунія – 59-е, Польща – 30-е). Така позиція значною мірою зумовлена неефективністю митних процедур (135-е місце зі 155)».

Основні причини згаданих проблем такі:

- недостатнє державне фінансування, що не покриває потреби утримання й розвитку транспортної інфраструктури;
- адміністративні обмеження на підвищення тарифів залізничного транспорту, що не дозволяє накопичити кошти для капітальних інвестицій;
- недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази;
- нереалізованість програми реформування залізничного транспорту та Укрзалізниці.

Мета програми – поліпшити якість наявних і збудувати нові об'єкти транспортної інфраструктури для потреб економічного розвитку й

підвищення якості життя громадян. Для цього необхідно вирішити такі завдання:

- збільшити фінансування розвитку інфраструктури, що перебуває у державній власності;
- створити привабливі умови для залучення приватних інвестицій;
- поліпшити управління на залізничному транспорті;

Для збільшення фінансування розвитку інфраструктури необхідно:

- збільшити бюджетне фінансування програм модернізації й розвитку об'єктів транспортної інфраструктури на 10 % щорічно;
- ліквідувати галузеві на вантажні перевезення та впровадити систему регульованих тарифів, що забезпечать покриття економічно обґрунтованих витрат на інвестиційну складову.

Необхідними кроками для поліпшення управління на залізничному транспорті є:

- розділення функцій державного і господарського управління на залізничному транспорті та в Укрзалізниці;
- реформування залізничного транспорту з урахуванням специфіки його функціонування;
- підвищення ефективності корпоративного управління;
- виділення непрофільних активів і їх подальша повна або часткова приватизація в сегментах галузі, які не відносяться до природних монополій;
- забезпечення недискримінаційного доступу приватних операторів до інфраструктурної мережі.

Етапи реформи.

I етап:

- затвердження списку та планів реалізації інфраструктурних проектів національного масштабу;
- ліквідація пільгових тарифів на вантажні перевезення;
- удосконалення законодавства, що регулює діяльність залізничного транспорту.

II етап (до кінця 2012 року):

– створення механізму управління реалізацією інфраструктурних проектів національного масштабу;

– розділення функцій господарського та державного галузевого управління на залізничному транспорті;

– коригування Програми реформування залізничного транспорту і методик регулювання тарифів на доступ до тієї частини інфраструктури, що віднесена до природної монополії;

– планомірне впровадження економічно обґрунтованих тарифів;

– початок реалізації інфраструктурних проектів національного масштабу;

– передача інфраструктурних проектів місцевого значення й відповідного бюджетного фінансування на місцевий рівень;

– реформування системи тарифоутворення на внутрішньоміських і внутрішньообласних пасажирських перевезеннях.

III етап (до кінця 2014 року):

– завершення реформування залізничного транспорту та реструктуризації Укрзалізниці;

– розвиток конкурентного середовища на ринку послуг залізничного транспорту, які не відносять до природних монополій.

Індикатори успіху:

– підвищення рейтингу логістичної ефективності України зі 102-го до 60-го місця у 2014 році;

– підвищення бюджетного фінансування програм модернізації й будівництва об'єктів транспортної інфраструктури на 10 % щорічно;

– зменшення рівня зносу основних фондів залізничного транспорту з 85 % до 65 %.

Принципи реформування залізничної галузі для реалізації урядової Програми. Сьогодні залізниці України стоять на порозі корінних структурних змін, обумовлених необхідністю формування на залізничному транспорті ринкових відносин і конкурентного середовища. Уже всі держави Європи й країн СНД, за винятком України, завершили процеси структурних реформ на залізничному транспорті.

Залізничний транспорт – одна з найважливіших основних галузей національної економіки. Він займає провідне місце в задоволенні потреб виробничої сфери й населення України в перевезеннях, є важливим чинником забезпечення соціально-економічного росту й посилення обороноздатності країни, розвитку її зовнішньоекономічних зв'язків. Його питома вага в загальному вантажообігу всіх видів транспорту (без обліку трубопровідного) становить

майже 83 % і в загальному пасажирообороті – 42,5 %.

Українські залізниці займають вагоме місце в транспортній системі Європи, вони зберігають лідируючі позиції по довжині залізничних мереж і обсягам вантажообігу. І, головне, транспортні комунікації України – це своєрідний міст між Європою, країнами Азії й Близького Сходу. Британський інститут із проблем транспорту «Рендел» в 2002 році надав Україні найвищий коефіцієнт транзиту в Європі, тому що Україна не тільки створює, але й забезпечує сприятливі умови для збільшення обсягів транзитних перевезень.

Україна активно включається у світові суспільно-економічні процеси: приєдналася до Світової організації торгівлі, стратегічною ціллю визначено одержання асоційованого членства в Європейському Союзі. Транспорт як інфраструктурна галузь повинен розвиватися випереджальними темпами, сприяти швидкому економічному й соціальному розвитку країни і її участі в міжнародному розподілі праці.

Україна завершила реалізацію Плану дій «Україна – ЄС» і веде переговори щодо підписання Договору про асоціацію між Україною і ЄС. Співробітництво України і ЄС спрямовано на сприяння реструктуризації й відновленню транспортного сектора України, а також на поступову гармонізацію діючих стандартів і політики із прийнятими в Європейському Союзі. Співробітництво буде сприяти обміну інформацією й спільної діяльності як на регіональному, так і на міжнародному рівні, включаючи багатобічні транспортні організації й конвенції, ратифіковані сторонами, а також співробітництво в рамках різноманітних транспортних агентств Європейського Союзу.

Також Укрзалізниця є активним учасником «простору 1520», сьогодні розглядаються й впроваджуються в життя спільні проекти, спрямовані на перетворення «простору 1520» у найбільш розвинену транспортно-логістичну систему світу, що займе провідні позиції в забезпеченні світового товарообміну.

Становлення й розвиток ринкової економіки в Україні, розвиток зовнішньоекономічних зв'язків висувають нові вимоги до транспортної галузі, і особливо до залізничного транспорту як до найважливішої ланки транспортної системи країни.

У зв'язку із цим пріоритетами транспортної стратегії в галузі залізничного транспорту загального користування є проведення реформування на залізничному транспорті з метою по-

ступового розвитку конкурентного ринку транспортних послуг.

При проведенні реформування залізничного транспорту будуть реалізовані вимоги відповідних Директив Європейського союзу, з обов'язковою їхньою адаптацією до політичних і економічних умов України. Ми повинні використовувати досвід реформування залізничного транспорту Російської Федерації, Казахстану, досвід інтеграції в транспортні структури ЄС залізничних систем Естонії, Латвії, Литви з колією 1520 міліметрів.

Сьогодні Уряд України приділяє особливу увагу питанню перспективного розвитку залізничного транспорту. Дискусії відносно майбутнього галузі ведеться на найвищому урядовому рівні, при участі фахівців залізничного транспорту, керівників вільних профспілок галузі, науковців галузевих навчальних закладів.

ВИСНОВКИ

Реформування залізничного транспорту визнано пріоритетним напрямком у найважливіших програмних документах країни:

- у Стратегії розвитку залізничного транспорту на період до 2020 року, схваленої на засіданні Уряду 20 жовтня 2010 року [2],

- у Програмі економічних реформ України на 2010-2014 року «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна влада».

Постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2009 року № 1390 була затверджена Державна цільова програма реформування залізничного транспорту на 2010-2015 роки [3].

Метою Програми є підвищення ефективності функціонування й прискорення розвитку галузі, задоволення зростаючих потреб національної економіки й населення в перевезеннях, підвищення якості транспортних послуг.

Проведення ринкових перетворень на залізничному транспорті буде сприяти прискоренню темпів європейської інтеграції, налагодженню більшого тісного міжнародного економічного співробітництва й підвищенню конкурентоспроможності українських залізниць на ринку транспортних послуг, дасть можливість ефективно використовувати вигідне геополітичне розташування України, а також збалансувати інтереси залізниць і споживачів їхніх послуг.

При переході до нової моделі організації залізничного транспорту ключовим моментом є повне відділення функцій державного регулювання від господарських функцій уже на початковому етапі реформування.

У світовій практиці найбільш прогресивною формою організації діяльності підприємств залізничного транспорту визнана корпоративна зі створенням на базі Укрзалізниці, залізниць, підприємств, установ і організацій галузі державної акціонерної компанії, 100 відсотків акцій якої буде належати державі.

Однак створення такої компанії прийнятно тільки при наявності жорсткого державного регулювання й необхідної законодавчої бази, що забезпечує стабільне функціонування специфічної складної монопольної галузі, якою є Укрзалізниця.

Це обумовило необхідність введення перехідного етапу реформування зі створенням Державного концерну на базі Укрзалізниці, що й передбачено Програмою вже на першому етапі реформування залізничного транспорту.

Державний концерн - це статутне об'єднання підприємств, а також інших організацій на основі їхньої фінансової залежності від одного або групи учасників об'єднання, із централізацією функцій науково-технічного й виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної й іншої діяльності. При цьому за підприємствами – учасниками концерну залишається статус юридичної особи, статус державного майна й існуючий рівень взаємин з місцевими органами влади. Вибір саме такої організаційно-правової форми власності обумовлений значними позитивними факторами створення державного концерну на першому (перехідному) етапі реформування залізничного транспорту.

По-перше, створення Державного концерну забезпечить функціонування залізничного транспорту загального користування як єдиного виробничо-технологічного комплексу. При цьому відбудеться посилення відповідальності керівництва й апарата управління концерну за результати фінансово-господарської діяльності залізничного транспорту. Завдяки вибору такої організаційно-правової форми управління зменшаться ризики для підприємств галузі, що пов'язані зі зміною форми власності на державне майно при корпоратизації залізничного транспорту.

Позитивними факторами створення концерну є:

- забезпечення правового регулювання централізованих розрахунків із залізницями іноземних держав за користування вантажними вагонами й міжнародні залізничні перевезення;

- збереження відомчих медичних і навчальних закладів зі статусом державних установ в оперативному управлінні концерну;

- створення в концерні централізованого інвестиційного фонду реалізації загальногалузевих програм;

- найменший ризик соціальних наслідків.

І нарешті, для створення державного концерну необхідно внести мінімальні зміни в чинне законодавство, зокрема, тільки в Закон України «Про залізничний транспорт». Це означає, що вже в найближчі 1,5 року ми можемо створити господарюючий суб'єкт на базі підприємств Укрзалізниці, і виконати основні вимоги для розвитку ринкових відносин у галузі - поділ функцій державного регулювання й господарського управління на залізничному транспорті. Чіткий поділ цих функцій дасть можливість проведення єдиної державної політики в цій сфері, стане першим кроком для формування конкурентного середовища на ринку залізничних перевезень.

Фахівцями Укрзалізниці й Міністерства транспорту й зв'язку України було розроблено проект Закону України «Про внесення змін у Закон України «Про залізничний транспорт» [4]. Цей законопроект включив у себе необхідні моменти, що пов'язані з реалізацією першого етапу реформування залізничного транспорту, а також створенням умов для подальшої ринкової трансформації галузі:

1. Поділ функцій державного й господарського управління залізничним транспортом загального користування.

2. Приведення діяльності Укрзалізниці й залізниць у відповідність із чинним законодавством.

3. Забезпечення організаційно-технологічної єдності залізничного транспорту загального користування.

4. Розширення можливостей підприємницької діяльності на залізничному транспорті.

Прийняття цього законопроекту стане першим кроком у реформуванні галузі. Саме цього кроку чекає залізничний транспорт, саме на ньому наполягають міжнародні фінансові організації, виставляючи прийняття зазначеного законопроекту обов'язковою умовою для інвестицій в українські залізниці.

На наступному етапі Програмою передбачається оптимізація організаційної структури управління в сфері залізничного транспорту, створення головного й регіонального центрів управління перевезеннями.

Також протягом цього періоду буде розроблена й прийнята законодавча база, необхідна для створення Державної акціонерної компанії залізничного транспорту, що максимально зме-

нить всі можливі ризики, пов'язані з корпоратизацією галузі.

Окрему увагу Уряд приділяє тарифній політиці. Програмою економічних реформ на 2010-2014 року передбачена ліквідація пільгових тарифів на вантажні залізничні перевезення, розробка й впровадження економічно обґрунтованих тарифів на пасажирські й вантажні залізничні перевезення.

Величезні екологічні, економічні й соціальні переваги залізничного транспорту і його транзитний потенціал можуть бути реалізовані тільки на якісно вищому рівні транспортного обслуговування. Це буде досягнуто шляхом удосконалення технології організації перевезень, модернізації й будівництва інфраструктури, відновлення рухомого складу.

Транспортною стратегією України до 2020 року одними із основних пріоритетів розвитку залізничного транспорту визначено:

- впровадження рухомого складу нового покоління й модернізація існуючого, з більш високим рівнем сервісних, технічних і економічних показників експлуатації;

- подальший розвиток залізничної інфраструктури;

- інтенсифікація й удосконалення технологій перевезень пасажирів і вантажів;

- інноваційний розвиток і вдосконалення науково-технічного й кадрового потенціалу.

Сьогодні перед залізничним транспортом поставлені значні завдання, які вже в найближчому майбутньому відкриють кращі перспективи для розвитку галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Програма економічних реформ України на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна влада» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2010/06/2/5102337/>
2. Стратегія розвитку залізничного транспорту на період до 2020 року » [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uz.gov.ua/?m=all.structure.tomorrow&lng=uk>
3. Державна цільова програма реформування залізничного транспорту на 2010-2015 роки » [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1390-2009-%EF>
4. Закон України «Про залізничний транспорт» » [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=273%2F96-%E2%F0>

Надійшла до редколегії 30.03.2012.

Прийнята до друку 09.04.2012.

Л. В. МАРЦЕНЮК

ВЛИЯНИЕ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА НА РАЗВИТИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

В статье рассмотрено задание железнодорожной отрасли в свете реализации экономической реформы Украины на 2010-2014 годы, этапы реформы и принципы реформирования железнодорожной отрасли для реализации правительственной Программы.

Ключевые слова: экономическая реформа, управление на железнодорожном транспорте, реформирование, концерн

L.V. MARTSENYUK

IMPACT OF RAIL TRANSPORT IN THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY OF UKRAINE

In the article considers the job the railroad industry in the light of implementation of economic reforms in Ukraine for 2010-2014, the stages of reform and the principles for reforming the railway industry for the implementation of government programs.

Keywords: economic reform, the management of railway transport, reform, concern